

Παιδαγωγικά ρεύματα στο Αιγαίο

Τόμ. 6, Αρ. 1 (2013)

Τεύχος 6-7

παιδαγωγικά ρεύματα στο Αιγαίο
διεθνής περιοδική έκδοση παιδαγωγικών προβληματισμών

Τεύχος, 6-7 2013

«Ο μυθιστορηματικός ήρωας παιδικών λογοτεχνημάτων και η πρόσληψή του από τους μαθητές σύμφωνα με τη φεμινιστική θεωρία»

Μαρία Κουκλατζίδου

doi: [10.12681/revmata.31136](https://doi.org/10.12681/revmata.31136)

Copyright © 2022, Μαρία Κουκλατζίδου

Άδεια χρήσης [##plugins.generic.pdfFrontPageGenerator.front.license.cc-by-nc-sa4##](https://plugins.generic.pdfFrontPageGenerator.front.license.cc-by-nc-sa4##).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Κουκλατζίδου Μ. (2022). «Ο μυθιστορηματικός ήρωας παιδικών λογοτεχνημάτων και η πρόσληψή του από τους μαθητές σύμφωνα με τη φεμινιστική θεωρία». *Παιδαγωγικά ρεύματα στο Αιγαίο*, 6(1), 157–159.
<https://doi.org/10.12681/revmata.31136>

«Ο μυθιστορηματικός ήρωας παιδικών λογοτεχνημάτων και η πρόσληψή του από τους μαθητές σύμφωνα με τη φεμινιστική θεωρία»

Μαρία Κουκλατζίδου*
mkouklatzidou@yahoo.gr

Περίληψη διδακτορικής διατριβής, Ρόδος 2012

Το φεμινιστικό κίνημα έκανε αισθητή την παρουσία του σε αρκετές μορφές της ανθρώπινης δραστηριότητας. Η λογοτεχνία, ως μία σημαντική καλλιτεχνική έκφραση της καθημερινότητας των ανθρώπων, δέχθηκε επιρροές από τις τρέχουσες κοινωνικοπολιτικές εξελίξεις, με αποτέλεσμα να εμφανιστούν νέες θεωρίες στο λογοτεχνικό στερέωμα.

Στους κόλπους της λογοτεχνίας, η φεμινιστική θεωρία κάνει την εμφάνισή της με τη φεμινιστική λογοτεχνική προσέγγιση. Οι φεμινίστριες θεωρητικοί επικεντρώνουν το ενδιαφέρον τους στην παιδική και νεανική λογοτεχνία. Αυτό συμβαίνει, επειδή το κοινό στο οποίο απευθύνεται η παιδική/νεανική λογοτεχνία βρίσκεται στα βασικά στάδια διαμόρφωσης του χαρακτήρα του, αλλά και στα πρώιμα στάδια ανάπτυξης όλων εκείνων των αισθητηριακών αντιλήψεων που θα ενισχύσουν την προσωπικότητά του. Σύμφωνα με τους υποστηρικτές της φεμινιστικής λογοτεχνικής κριτικής, στις νεαρές ηλικίες το παιδί-αναγνώστης ταυτίζεται συχνά με τους μυθοπλαστικούς χαρακτήρες και υιοθετεί στάσεις και συμπεριφορές που προβάλλονται μέσα από τη δράση (ή μη) των ηρώων και των ηρωίδων. Για το λόγο αυτό, η διάπλαση λογοτεχνικών χαρακτήρων, σύμφωνα με τις επιταγές της σύγχρονης θεώρησης του ατόμου, αποτελεί μία πρόκληση τόσο για τους συγγραφείς των λογοτεχνικών κειμένων όσο και για τους ερευνητές που επιθυμούν να διερευνήσουν ουσιαστικότερα τις σχέσεις συνάρτησης των λογοτεχνικών χαρακτήρων με τον συγγραφέα/αφηγητή και τον αναγνώστη.

Με βάση τις διαμορφωμένες αυτές θεωρητικές θέσεις, επιχειρήθηκε να μελετηθεί η διαχείριση και η αντιμετώπιση του φύλου του μυθιστορηματικού χαρακτήρα από τον/την συγγραφέα και η προτίμηση του μυθιστορηματικού χαρακτήρα με βάση την έμφυλη ταυτότητά του από τον/την αναγνώστη/αναγνώστρια. Επιπλέον, μελετήθηκαν οι πιθανές σχέσεις του φύλου του μυθιστορηματικού χαρακτήρα και του παιδιού-αναγνώστη. Βασικός στόχος της ερευνήτριας ήταν η διερεύνηση του ρόλου του φύλου στη συγγραφή ενός λογοτεχνικού κειμένου, στην εξέλιξη της ιστορίας και στην πρόσληψή και κατανόηση του λογοτεχνικού κειμένου, καθώς και οι πιθανές σχέσεις που διέπουν το ανωτέρω τρίπτυχο. Κατά τη μελέτη και τη διερεύνηση του ρόλου του φύλου στο τριπολικό αυτό σχήμα, καθώς και στο ρόλο του φύλου μεταξύ των 'συντελεστών' της συγγραφής και ανάγνωσης ενός λογοτεχνικού κειμένου, επιχειρήθηκε να διευκρινιστεί αν η πρόσληψη ενός νοήματος κατά την ανάγνωση ενός λογοτεχνικού βιβλίου ακολουθείται από μία ταυτόχρονη διάδοση στερεοτυπικών συμπεριφορών, οι οποίες ενυπάρχουν, σύμφωνα με τη φεμινιστική κριτική στα παιδικά και νεανικά λογοτεχνικά κείμενα.

Πιο συγκεκριμένα, η έρευνα διαρθρώνεται σε δύο μέρη. Στο πρώτο μέρος 'εξετάζονται', από βιβλιογραφική σκοπιά, οι έννοιες και τα γνωστικά πεδία που σχετίζονται με το θέμα της εργασίας, δηλαδή η έννοια του κοινωνικού φύλου, η φεμινιστική λογοτεχνική κριτική και μια προσπάθεια να συνδεθεί με την *αισθητική της πρόσληψης* και της *αναγνωστικής ανταπόκρισης*. Ακόμα, περιγράφονται η μετάβαση από το βιολογικό στο κοινωνικό φύλο, η συμβολή της Judith Butler στην εξέλιξη της έννοιας του κοινωνικού φύλου και ο ρόλος του

*Η Μαρία Κουκλατζίδου είναι εκπαιδευτικός, κάτοχος μεταπτυχιακού διπλώματος στις «Επιστήμες Αγωγής –Εκπαίδευση με Χρήση Νέων Τεχνολογιών» και Διδάκτορας του ΠΤΔΕ του Πανεπιστημίου Αιγαίου

εκπαιδευτικού στη φεμινιστική παιδαγωγική. Επίσης, παρουσιάζεται η φεμινιστική κριτική στη λογοτεχνική της υπόσταση και συγκεκριμένα σκιαγραφείται η εμφάνισή της στο λογοτεχνικό στερέωμα, καθώς και οι κυριότερες 'εκφάνσεις' της. Το καινοτόμο στοιχείο που παρουσιάζεται είναι η σύνδεση της φεμινιστικής κριτικής με τη θεωρία της αισθητικής και της αναγνωστικής ανταπόκρισης και ιδιαίτερα η σχέση της με την παιδική/νεανική λογοτεχνία. Επιπλέον, εξετάζονται οι θέσεις των υποστηρικτών της φεμινιστικής λογοτεχνικής κριτικής σχετικά με τις αναπαραστάσεις των μυθοπλαστικών χαρακτήρων (αρσενικών και θηλυκών) στην παιδική και νεανική λογοτεχνία, καθώς και οι αναπαραστάσεις του αρσενικού και του θηλυκού σ' αυτήν από τη μεριά των συγγραφέων (και των ερευνών), αλλά και από την μεριά των αναγνωστών.

Στο δεύτερο μέρος παρουσιάζεται η μεθοδολογία της έρευνας και αναλύεται διεξοδικά η έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε σχολεία της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Η έρευνα διεξήχθη με ερωτηματολόγια (600 στον αριθμό), τα οποία μοιράστηκαν σε μαθητές και μαθήτριες που φοιτούν στις δύο τελευταίες τάξεις του Δημοτικού σχολείου και στις δύο πρώτες τάξεις του Γυμνασίου σε τρεις διαφορετικές γεωγραφικές περιφέρειες. Αξίζει να αναφερθεί πως η έρευνα «αναπτύχθηκε» σε τέσσερα διαφορετικά επίπεδα, προσφέροντας ποικιλία στη διαστρωμάτωση του δείγματος της έρευνας. Πιο συγκεκριμένα, το φύλο (αγόρι και κορίτσι), ο νομός κατοικίας (Δράμα, Θεσσαλονίκη και Δωδεκάνησα), ο τόπος κατοικίας (αστική, ημι-αστική και αγροτική περιοχή) και η τάξη φοίτησης (Ε' και Στ' δημοτικού, Α' και Β' γυμνασίου) αποτέλεσαν τα τέσσερα επίπεδα της διαστρωμάτωσης του πληθυσμού. Τα δεδομένα που προέκυψαν, σύμφωνα πάντα με τις απαντήσεις των ερωτώμενων, η ερευνήτρια τα επεξεργάστηκε σε στατιστικά προγράμματα και αναλύθηκαν με τη χρήση συνδυαστικών στατιστικών μεθόδων (Περιγραφική Στατιστική, Πολλαπλή Ανάλυση Αντιστοιχιών – Παραγοντική Ανάλυση, Ιεραρχική Ταξινόμηση).

Με βάση τα ευρήματα της έρευνας, διαπιστώθηκε πως το φύλο των συμμετεχόντων στην έρευνα αποτελεί καθοριστικό παράγοντα που επηρεάζει τη λογοτεχνική τους ανάγνωση, ενώ ο τόπος διαμονής, καθώς και η βαθμίδα φοίτησής τους δεν επηρεάζουν σημαντικά τις στάσεις που αναπτύσσουν οι εκπαιδευόμενοι προς την παιδική και νεανική λογοτεχνία. Σημαντικό είναι το γεγονός ότι η τάξη φοίτησης των νεαρών αναγνωστών φαίνεται πως επιδρά στο βαθμό της φιλιανγνωσίας που διατηρούν οι τελευταίοι. Τα αποτελέσματα φανέρωσαν πως οι μαθητές και οι μαθήτριες του δημοτικού σχολείου έχουν καλύτερη σχέση με την παιδική/νεανική λογοτεχνία απ' ό,τι οι μαθητές και οι μαθήτριες του γυμνασίου. Η μετάβαση επομένως από το δημοτικό στο γυμνάσιο φαίνεται να συνοδεύεται και από μία μετατόπιση ως προς τη σχέση των μαθητών/-τριών με την παιδική/νεανική λογοτεχνία, όχι όμως και ως προς το φύλο του μυθοπλαστικού χαρακτήρα. Το αποκαλυπτικό στοιχείο που αναδείχθηκε από την έρευνα ήταν η διαπίστωση ότι οι μαθητές και οι μαθήτριες δεν ενδιαφέρονται ιδιαίτερα για το φύλο του μυθιστορηματικού χαρακτήρα, του/της συγγραφέα/συγγραφέως και του υπονοούμενου παιδιού-αναγνώστη. Απεναντίας, τα ευρήματα της έρευνας έδειξαν ότι τα παιδιά-αναγνώστες δείχνουν ιδιαίτερη προτίμηση στους ήρωες και στις ηρωίδες που είναι 'επενδυμένοι/-ες' με το στοιχείο της δράσης και της περιπέτειας.

Η έρευνα ολοκληρώνεται με την κατάθεση προτάσεων που επιχειρούν να άρουν την έμφυλη διαφοροποίηση στο λογοτεχνικό χώρο. Για παράδειγμα, σύμφωνα με τους υποστηρικτές της φεμινιστικής λογοτεχνικής κριτικής, οι θηλυκοί χαρακτήρες καλό θα ήταν να μην παρουσιάζονται με τρόπο παθητικό και παραδοσιακό, ενώ οι μαθητές και οι μαθήτριες, που αποτελούν και το αναγνωστικό κοινό στο οποίο απευθύνεται, θα μπορούσαν να «ξεφύγουν» από τα στεγανά συμπεριφορικά μοντέλα που επιβάλλονται από την κοινωνία και να αποκτήσουν μία πιο προχωρημένη και πολυδιάστατη προσωπικότητα μέσα από την καλλιέργεια στρατηγικών επιλογής παιδικών λογοτεχνημάτων και την κριτική ανάγνωση.